

EADI BIBLIOTEČNO-INFORMACIJSKO-DOKUMENTACIJSKA DRUŽINA SE JE ZBRALA

*Tanja Potočnik-Kovše, Center za proučevanje sodelovanja
z deželami v razvoju, Ljubljana*

UDK 026+002.6(100)(063)1983«

KOVŠE Tanja: EADI bibliotečno-informacijsko-dokumentacijska družina se je zbrala. Knjižnica, Ljubljana, 28(1984)3-4, str. 228-236

Poročilo je kratek povzetek pretresanj in rezultatov raznih delovnih skupin na Mednarodni konferenci o evropskem sodelovanju za razvoj informacij in dokumentacije, Berlin, oktober 1983. Poudarja pomemben razkorak za spodbujanje in izboljšanje mednarodnega sodelovanja med manjšimi specialnimi knjižnicami in dokumentacijskimi centri, ki delujejo v okviru inštitutov in združenj za raziskave razvoja. Hkrati očrta izvor in delovanje sistema DEVSIS, dejavnosti Nemškega bibliotečnega inštituta in njegova prizadevanja za Btx »text na ekranu« in kako ga vpeljemo v biblioteke.

UDC 026+002.6(100)(063)1983«

KOVŠE Tanja: Bringing the EADI Library-Information-Documentation Family Together. Knjižnica, Ljubljana, 28(1984)3-4, str. 228-236

The report summarizes discussions and results of various working groups of the International Conference on European Cooperation in Development Information and Documentation, Berlin, October, 1983. It emphasizes the important step in strengthening and improving the international cooperation between small special libraries and documentation centres working in the frame of development research and associations. It also outlines the origins and operations of DEVSIS system; the activities of German Library Institute and its participation in viewdata — Btx and how to introduce it into libraries.

EADI je v sodelovanju z DSE oktobra 1983 v Berlinu organiziral Mednarodno konferenco o evropskem sodelovanju za razvoj informacij in dokumentacije.

EADI je bil ustanovljen leta 1974. Pobudo so dala regionalna združenja tretjega sveta v želji, da bi jih inštitut povezal z evropskimi inštituti; povezuje raziskovalce s področja družbenoekonomskih ved. V okviru EADI deluje 24 delovnih skupin. Ena od njih je informacijsko-dokumentacijska skupina, ki vključuje poleg INDOK centrov tudi delo specialnih knjižnic. Izdaja tudi knjižno serijo in bilten.

DSE ima izredno bogato knjižnico in dokumentacijski center, ki sodeluje z Nemškim prekomorskim inštitutom v Hamburgu. Ta povezuje podružnične regionalne dokumentacijske centre. Priključeni so raziskovalnim inštitutom, ki se ukvarjajo s preučevanjem razvoja Afrike, Latinske Amerike, Azije in Srednjega vzhoda. Mreža obsega več kot 100 inštitutov, centrov za zbiranje podatkov in knjižnic.

Namen konference je bila spodbuda za razvoj in sodelovanje manjših specialnih knjižnic in informacijsko-dokumentacijskih centrov za področje družbenoekonomskih ved v deželah v razvoju. Konference smo se udeležili bibliotekarji (80 %) in dokumentalisti (20 %) iz 12 evropskih držav in prvič tudi bibliotečno-informacijske službe regionalnih združenj: CODESRIA, Afrika; APDC, Azija; CLACSO, Latinska Amerika.

Ob odprtju konference smo udeleženci v sodelovanju z organizatorjem (DSE) pripravili razstavo publikacij, ki jih izdajajo inštituti (knjige, bibliografije, liste novosti, reklame, ipd.); predstavili smo se in izrazili svoja pričakovanja glede na:

- izmenjavo izkušenj, mnenj, delovnih metod;
- osebne strokovne stike s kolegi;
- izkušnje na EDP in napotke ob prehodu na EDP;
- zameno list novosti in medknjižnično posojajo med člani EADI.

Po uvodnih referatih smo na podlagi želja formirali delovne skupine, ki so obravnavale naslednje:

- prihodnost EADI;
- EDP in NEVSIS;
- regionalna združenja;
- EADI konferenco v Madridu, september 1984;
- vzgojo uporabnika bibliotečno-informacijskih uslug;
- medknjižnično povezovanje in zameno publikacij;
- izdajo raziskovalnih registrov;
- skandinavsko grupo.

Veliko je bilo govora o nacionalnih raziskovalnih registrih. Večina evropskih dežel že izdaja računalniško ali ročno izdelane registre svojih raziskav; tam, kjer jih še ni, si naj inštituti prizadevajo, da bi se izdelava pospešila. Toda treba je izdelati raziskovalni register za Evropo. Dokler ni rešen problem programske opreme v okviru OECD, DC iz Pariza, le-ta ne more igrati vloge evropske baze podatkov.

Potrebna je tudi izdelava regionalnih raziskovalnih registrov. Pet regionalnih združenj je pripravljenih vzpostaviti informacijsko mrežo za raziskave o razvoju v sodelovanju z OECD DC, ki bi bil center za zbiranje, procesiranje in diseminacijo. Pri standardizaciji

registrov ima pomembno vlogo OECD DC. Kar zadeva dežele tretjega sveta, je OECD DC že leta 1980 izdelala tri računalniško obdelane registre o Afriki, Latinski Ameriki in Aziji in tudi že pripravlja ažuriranje podatkov.

Naša skupna prizadevanja so, da bi ob primerni delitvi dela vzpostavili evropsko bazo podatkov. Jasno nam mora biti, da brez nacionalne infrastrukture ne bomo dosegli ciljev, ki jih zastavlja mednarodni sistem. Inštituti se morajo med seboj povezati in pristopiti k nacionalnemu specializiranemu centru, kar pomeni standardiziranje metod. Vodstva inštitutov naj si prizadevajo, da steče nacionalni program. Končni produkt sistema je, da služi razvoju in s tem izboljša ekonomsko-socialne razmere dežel v razvoju.

Regionalna združenja za družbenoekonomski razvoj tretjega sveta so bila prvič prisotna in ker njihove bibliotečno-informacijske službe hranijo relevantne informacije, zanimive za naš Center, sem se udeležila njihove delovne skupine. Na področju raziskav jih povezuje ICDA. Vendar med knjižnicami teh regionalnih inštitucij ni sodelovanja, ali pa ga je premalo. Predlagale so, da bi na sestankih ICDA moral biti navzočen bibliotekar-specialist ali dokumentalist. Knjižnice bi si izpopolnile gradivo in povečale uporabo primarnih in sekundarnih dokumentov. Pripravljene so izmenjavati gradivo v konvencionalni obliki in magnetne trakove z drugimi knjižnicami in centri v Evropi. Objavljale bodo recenzije o novostih s področja lastnih raziskav v ICDA glasilu.

Tako je naša knjižnica že prejela prvi »floppy disk« — tri knjige o raziskavah v Aziji.

Kakšen uporabnik bo prestopil prag našega Tuskuluma, je seveda odvisno od postopne knjižne in knjižnične vzgoje od najnižje stopnje šolanja naprej. O teh problemih se je razvila daljša razprava. Udeležila sem se sklepne »okrogle mize«.

Če ne želimo več uporabnikov — raziskovalcev, ki iščejo »debelo, veliko ali rumeno knjigo«, potem mora postati vzgoja za uporabnika bibliotečnih uslug integralni del na vseh stopnjah šolanja, tudi univerzitetnega študija. Bibliotekar - specialist in profesor bi morala sodelovati. Poleg pisne informacije (vodnik po biblioteki, razni sezname) in ustne informacije o knjižnem fondu so analize uporabnikov pokazale, da so najuspešnejše vaje v knjižnici po vnaprej določenem datumu.

»Kar se Janezek nauči, to Janez zna«; torej je primerno obdobje za vzgojo že v predšolski dobi in osemletki. Bila sem med zgovorniki tega stališča, saj sem lahko »nastopala« z izkušnjami, pridobljenimi na osnovni šoli Borisa Kidriča v Ljubljani, kjer sem bila v šolskem letu 1971—1977 zaposlena kot knjižničarka.

Knjižne in knjižnične vzgoje po določenem urniku v skladu z učnim načrtom so bili deležni učenci od 1. do 6. razreda osem ur letno, od 7. do 8. razreda pa štiri ure letno (seznanjanje in delo ob katalogih, z enciklopedijami, bibliografijami, zbiranje dodatnega gradiva za določen učni predmet, ure pravljic v slovenskem in angleškem jeziku, ure knjižnih ugank, predstavitev in razgovor ob knjižnih novostih in knjigah za domače branje in bralno značko, zgodovina knjige in knjižnic, priprava gradiva za proslave, bralne značke, knjižničarski krožek). Nekateri teh učencev — zdaj študentje — so postali uporabniki Centrove specialne knjižnice in se pri iskanju podatkov za seminarske in diplomske naloge znajdejo sami.

Glavna tema konference je bila vsekakor uvajanje knjižnic na EDP in informacijski sistemi. V uvodnem referatu smo se seznanili z naslednjimi sistemi:

— AGRIS, Rim (International System for the Agricultural Sciences and Technology = Mednarodni informacijski sistem za kmetijstvo in agrotehniko);

— INIS, Dunaj (International Nuclear Information System = Mednarodni informacijski sistem za nuklearno energijo);

— INKA, Karlsruhe (Information System on Science and Technology = Informacijski sistem za znanost in tehnologijo);

— s posebnim poudarkom na DEVSIS, Ottawa (Development Sciences Information System = Informacijski sistem za razvoj znanosti).

Sponsorji tega globalnega mednarodnega decentraliziranega informacijskega sistema s področja družbenoekonomskih znanosti so naslednje mednarodne organizacije: IDRC, ILO, OECD, UNESCO, UN Department of Economic and Social Affairs UNDP.

Vsaka država je odgovorna, da beleži svojo informacijo o literaturi, ki jo proizvaja. Centrala je v okviru IDRC, njena naloga je, da organizira storitvene usluge v tiskani in strojno čitljivi obliki.

IDRC obravnava predvsem naslednja področja: informatika, poljedelstvo, hrana, družboslovje, zdravstvo.

Sistem DEVSIS, kot si ga je zamislil raziskovalni team, ni bil realiziran. Namesto zastavljenega se je razvila ohlapna mreža nacionalnih in regionalnih informacijskih sistemov. Poskusni program je stekel leta 1976. Svoje eksperimentalne faze programov so poslale tudi druge dežele (Nemčija, Sovjetska zveza, Indija idr.). Dokumentacijo, nastalo v Kanadi, predstavlja DEVINDEX Canada — v tiskani obliki in na magnetnih trakovih.

IDRC daje finančno in tehnično pomoč regionalnim aktivnostim DEVSIS v Latinski Ameriki, Afriki in Karibih. INFOPLAN deluje zunaj Ekonomske komisije za Latinsko Ameriko. Njen tiskani seznam dokumentov z abstrakti je PLANINDEX.

CARISPLAN je podsistem INFOPLAN. Pospešuje pretok informacij med nacionalnimi centri.

PADIS-DEV je lociran v okviru ECA. Produkt sistema je DEVINDEX-Afrika. Azija in arabske dežele so v začetnih pripravah.

Prvi pogoj za deželo je močna informacijska infrastruktura. Tehnično sodelovanje med deželami v razvoju počasi napreduje, kar hkrati pomeni možnost postopne izdelave nacionalnih bibliografij. Vse te aktivnosti so namenjene izboljšavi bibliografske kontrole nad literaturo za družbenoekonomske vede v deželah v razvoju. Omogočajo dostop do citirane literature v ustrežnejših mikrooblikah (lažje hranjenje, cenejše pošiljanje).

V popoldanskem času so potekale vaje na programski opremi MINISIS — Hewlett Packard: (HP) 3000 (mikroračunalnik). MINISIS je kreiran predvsem za biblioteke. Ima 16 menijev, vgrajen večjezični slovar (Macrothesaurus — OECD, Paris); hitre poizvedbe. Slabost pa je predvsem ta, da je vezan na HP, vendar pa so strokovnjaki že upoštevali želje bibliotekarjev in pripravljajo premični program. UNESCO/UNISIST razvija sedaj programski paket, primeren za mikroračunalnike, saj so najprimernejši za manjše knjižnice in INDOK službe.

Pogoj za kar najbolj uporabno EDP aktivnost na področju informacije in dokumentacije je dobro telekomunikacijsko omrežje.

Nekaj misli z razprave o prehodu z ročne obdelave na AOP. Upoštevati je treba predvsem naslednje: količino informacije, ki jo zajema BIDS; potrebe uporabnikov: kdo so, kako pogosto uporabljajo sistem in kakšno izhodno informacijo pričakujejo; vrste gradiva, ki ga prejema BIDS; koliko enot bomo mesečno vključili v sistem; kakšne so izkušnje osebja; delitev dela in specializacija; količino računalnikovega spomina; prostorske zmogljivosti za postavitve vseh vrst naprav.

Izrednega pomena je priprava stroškovne analize: cena vzdrževanja sistema, uporaba naprav izven okvira lastne organizacije, uporaba teleomrežja.

Potrebna je realistična raziskava glede izbora tehnologije. Upoštevati moramo konkretne možnosti v danem okolju, z možnostjo dialoga z drugimi centri (kompatibilnost). Predvideti moramo, katere programske pakete lahko uporabljamo; back-up sistem za nenehno dupliranje vsebine, da zavarujemo bazo. Sistem mora imeti take zmogljivosti, da lahko v prihodnje priključimo številne termi-

nale; video terminal najboljše kakovosti, da omogočimo delavcu in uporabniku kar najboljše delovne razmere.

Specialist, ki išče relevantno literaturo, se sedaj obrača v terminal in mora biti izvežban za to opravilo. Posluhuje se tudi vseh vrst mikrooblik. Prehod ni lahek, saj traja poskusna doba več kot leto dni, osebe pa mora opravljati svoje tekoče obveznosti. Sistem je treba centralizirati in vzpostaviti dobro izposojevalno službo in se boriti proti »privatnim« kabinetskim oddelkom.

Eno popoldne smo posvetili organizaciji, aktivnostim, raznim službam in projektom DBI — (Deutsches Bibliotheksinstitut) je nemški bibliotечni inštitut, ki je bil ustanovljen leta 1978 kot nadregionalna služba za razvoj bibliotek v ZRN. Inštitut potrebuje za realizacijo svojih dejavnosti letno približno 10 mio DM.

V okviru inštituta deluje 7 oddelkov; zaposlenih je okrog 90 oseb: 30 bibliotekarjev, 30 jih dela na AOP, drugi so administrativci. Glavna skrb je seveda razvoj bibliotечne stroke in povezava med knjižnicami. Izdeluje avtomatski (strojno čitljiv) centralni katalog periodike nemških knjižnic s približno 4 milijoni naslovov, seznam knjižnic, ki prispevajo podatke in sigle. DBI si tudi prizadeva, da bi v knjižnicah vpeljali napravo »tekst na ekranu — zaslonu« (Bildschirmtext — Btx). Sodeluje z nemško zvezno pošto v poskusni fazi.

V Berlinu so marca 1983 instalirali prvo najnovejšo IBM Btx centralo. Btx je služba Zvezne pošte ZR Nemčije, sredstvo komuniciranja. S tem novim komunikacijskim medijem je možen optičen dialog med udeleženci. Sistem razpolaga z odprtim omrežjem in tako je možno, da na omrežju med seboj komunicirajo poljubni udeleženci. Razna podjetja v Nemčiji že uporabljajo Btx za obveščanje svojih delavcev o novih izdelkih, o cenah, o narazličnejših dogodkih. Oglasno desko je torej zamenjal Btx. To je »hišni sistem«, po katerem je možna medoddelčna izmenjava informacij. Takšno interno hišno omrežje Btx pa je možno priključiti na javno omrežje Btx in takó podjetje ponuja svoje proizvode javnosti. Napravo za Btx je že možno postaviti tudi v gospodinjstvih, šolah, bolnicah in predvsem v javnih knjižnicah in v informacijskih centrih. Statistika v Nemčiji prikazuje, da je doslej 50 % gospodinjstev opremljenih s Hi-fi napravami. Kasetne rekorderje pa ima že 70 % gospodinjstev. Vse državno omrežje bo organizirano do leta 2000, saj je v načrtu vpeljava »kabela s steklenimi vlakni«. Optična informacijsko-komunikacijska tehnika je torej po mnenju nemških strokovnjakov tehnika prihodnosti. Prav tako tudi telefonija, saj je leta 1982 začel krožiti četrti satelit nad Indijskim oceanom, ki pripada Mednarodnemu združenju telefonskih satelitov. Tako se je bistveno povečal

mednarodni prenos podatkov, pogovorov in TV oddaj. Kako deluje Btx v podjetju, smo si ogledali, nas pa je predvsem zanimala uporaba v bibliotekarstvu — v elektronski samopostrežni knjižnici. Veliko raziskav bo še treba, vendar razvoj teče v tej smeri. Splošno-izobraževalna knjižnica, ki je informacijski center širšega spektra, obvešča svoje uporabnike prek Btx o prireditvah, o večerih poezije in glasbe, o svojih razstavah, o svojem urniku poslovanja v času počitnic, nudi seznam knjig, nudi uporabnikom fazo uvajanja v nove informacijske medije. Knjižnice se povezujejo prek Btx. Hkrati je treba opozoriti na kapacitete elektronske obdelave podatkov v knjižnicah. Zvezna pošta je od vsega začetka upoštevala dejstvo, da je pri posredovanju podatkov navzoča tudi zahteva po povezavi računalniških centrov tako imenovanih zunanjih ponudnikov informacij. Tako lahko tudi bibliotečni računalniški centri nastopajo prek Btx kot udeleženci na odprtem omrežju, ki je podobno telefonskemu omrežju. Pogoj bi bil seveda, da bi bibliotečni računalniški centri delali z enakim »retrieval« sistemom Btx.

Uporabniku knjižnice omogočimo neposredni kontakt s svojo knjižnico, in sicer s to prednostjo, da je informacija pisna, pa še čas si prihrani. Pomanjkljivost je vsekakor ta, da uporabnik prek Btx ne dobi individualnega nasveta izkušenega bibliotekarja. Namesto dopisovanja med knjižnicami bi bilo sodelovanje prek Btx uspešnejše. Pisna informacija potuje hitreje in odpadli bi pisarniški in transportni stroški. Čas posredovanja informacije bi bistveno skrajšali. Uporabnikom univerzitetnih knjižnic bi namestitev Btx pomenila razbremenitev, saj bi za naslovom publikacije navedel samo še svojo izposojevalno kodo. Poskusna doba za posojanje publikacij prek Btx poteka v Univerzitetni knjižnici v Hagenu.

Kadar zaradi cen bralcem ne moremo dati na voljo določenih knjig in periodike v zadostnem številu, nam Btx pomeni večjo storitveno ponudbo. Kakor zahteva elektronska obdelava podatkov za to posebej šolane bibliotekarje, prav tako namestitev Btx in drugih medijev nalaga bibliotekarjem dodatno šolanje. Uvedba tako odpira nova delovna mesta. Bibliotekarju odpade mnogo rutinskega dela, ostane mu več časa za branje in za kvalitetnejše informacije.

Izkoristiti bi morali prednosti nove tehnike, slabe strani odstranjevati v največji meri, bibliotečno osebje bi se moralo s šolanjem prilagajati novim razmeram.

Udeleženci smo z velikim zanimanjem spremljali vse demonstracije, hkrati pa razmišljali, da zaradi pomanjkanja denarja še dolgo ne bomo uspeli v naših specialnih ustanovah vpeljati novih medijev in zanje ustreznih kadrov.

VIRI

1. Bildschirmtext: Beschreibung und Anwendungsmöglichkeiten. — Bonn: Deutsche Bundespost, 1977.
2. DEIDER, Clemens: Bildschirmtext und Bibliotheken. Bibliothek, Forschung und Praxis, 1983, Nr. 2.
3. Deutsche Bibliotheksinstitut. — Berlin: DBI, 1983.
4. INKA online service: databases in science and technology. — Karlsruhe, 1983.
5. International conference on European cooperation in development information and documentation, Berlin, October 9—14, 1983. — Bonn: German Foundation for International Development, 1983.
6. International cooperative information systems: Proceedings of the seminar held in Vienna, Austria, 9—13 July 1979.
7. Tasks and working methods of the Documentation center of German Foundation for International Development. — Bonn: DSE, 1980.
8. WOOLSTON, John: Information exchange in North-South context: Is there more to gain through cooperation than in trying to establish new markets? V: ASLIB 56th annual conference, 13—16 September, 1983.

Akronimi = Acronyms

1. AGRIS, Rim (International System for the Agricultural Sciences and Technology = Mednarodni informacijski sistem za kmetijstvo in agrotehniko).
2. APDC, Kuala Lumpur (The Asian and Pacific Development Centre = Razvojni center za Azijo in Pacifik).
3. Btx (Bildschirmtext = »tekst na zaslonu«).
4. CARISPLAN (Caribbean Information System for Economic and Social Planning = Karibski informacijski sistem za ekonomsko in družbeno planiranje).
5. CLACSO, Buenos Aires (Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales = Latinskoameriški svet za družbene vede).
6. CODESRIA, Dakar (Council for the Development of Economic and Social Research in Africa = Svet za razvoj ekonomsko-družbenih raziskav v Afriki).
7. DBI, Berlin (Deutsches Bibliotheksinstitut = Nemški bibliotečni inštitut).
8. DSE, Bonn (Deutsche Stiftung für internationale Entwicklung = Nemška ustanova za mednarodni razvoj).
9. DEVSIS, Ottawa (Development sciences Information System = Informacijski sistem za razvoj znanosti).
10. EADI, Tilburg (European Association of Development Research and Training Institutes = Evropsko združenje inštitutov za raziskovanje razvoja in izobraževanja).
11. ECA (Economic Commission for Africa = Ekonomska komisija za Afriko).
12. EDP (Electronic Data Processing = AOP — avtomatska obdelava podatkov).
13. ICDA (Interregional Coordination Committee of Development Association = Medregionalni koordinacijski odbor združenj za razvoj).

14. IDRC, Ottawa (International Development Research Centre = Mednarodni center za raziskovanje razvoja).
15. ILO, Geneva (International Labour Organization = Mednarodna organizacija za delo).
16. INFOPLAN (Latin American Information Network = Latinskoameriška informacijska mreža).
17. INIS, Dunaj (International Nuclear Information System = Mednarodni informacijski sistem za nuklearno energijo).
18. INKA, Karlsruhe (Information Sytem on Science and Technology = Informacijski sistem za znanost in tehnologijo).
19. OECD DC, Paris (Organization for Economic Cooperation and Development, Development Centre = Organizacija za enkonomsko sodelovanje in razvoj, Razvojni center).
20. PADIS (Pan African Doc. and Information System = Afriški dokumentacijsko-informacijski sistem).
21. UN Department of Economic and Social Affairs = Oddelek Združenih narodov za družbenoekonomske zadeve.
22. UNDP, New York (United Nations Development Programme = Program Združenih narodov za razvoj).
23. UNESCO, Paris (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization = Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo).